

ABORDAREA COMPLEXĂ PRIVIND PREVIZIUNEA CRIZEI LA ÎNTRINDERE**Ruslan MIHALACHI***Catedra Finanțe și Bănci*

One of the main objectives of crisis management at the enterprise is to anticipate and predict all adverse situations that may affect the business. It should be noted, however, that not all existing methods for forecasting the crisis expresses a vision, full of it, not all can be applied in the Republic of Moldova, respectively; they can't provide the appropriate results. This makes it very current issue of choosing methods of forecasting the business crisis, methods that would allow in time to identify and understand all the factors, symptoms and causes that can bring enterprise economy in crisis.

Unul dintre obiectivele principale ale diagnosticului crizei la întreprindere constă în anticiparea și prognozarea acesteia. În sistema gestiunii anticriză prognozarea crizei ocupă locul principal. Anume prin intermediul acesteia poate fi determinat gradul sau probabilitatea apariției crizei la întreprindere.

Merită să menționăm că la momentul actual problema privind prognozarea crizei la întreprindere este extrem de actuală pentru întreprinderile din Republica Moldova.

În ultimii ani foarte multe întreprinderi autohtone au ajuns în pragul falimentului. Aceasta a fost legat în primul rând de reformarea economiei naționale și de intrarea ei în zona dezvoltării eronate. Să nu uităm și de influența situației din exterior, caracterizate printr-o criză profundă la nivel global. Numarul falimentelor în rândul întreprinderilor autohtone crește anual în medie cu 10%, o stare a lucrurilor destul de alarmantă. Aceasta face extrem de actuală și problema alegerii metodelor de predicție a crizei care ar permite prognozarea cu o precizie înaltă a stării de criză la întreprindere.

Trebuie de menționat că nu toate metodele existente de prognozare a crizei merită încredere. Nu toate din ele sunt alcătuite corect, nu toate pot fi aplicate în condițiile țării noastre, respectiv, nu toate oferă rezultate adecvate. Este posibil ca aceeași întreprindere să fie apreciată ca falimentară în baza unei metode de prognozare și ca una viabilă în baza alteia. Aceasta ne face să fim foarte atenți la selectarea metodelor de prognozare a crizei la întreprindere. Totodată, multe metode sunt greu de aplicat, în special pentru cercetătorii din Republica Moldova, din cauza insuficienței datelor necesare pentru elaborarea prognozelor. Deseori, pot fi utilizate doar datele din rapoartele financiare, care sunt mai ușor de dobândit. Această problemă reduce considerabil spectrul metodelor de prognozare a crizei sau a falimentului care ar putea fi utilizate în practica autohtonă.

Toate metodele de prognozare sunt bazate, în esență, pe niște presupuneri, cea mai generală fiind presupunerea de stabilitate, adică tendințele și legăturile prezente se vor păstra și în viitor. Respectiv, majoritatea metodelor de prognozare sunt orientate spre căutarea unor tendințe și legături retrospective. Pentru prognozarea crizei această căutare se realizează prin intermediul suprapunerii informațiilor retrospective vizând întreprinderile care au ajuns în situație de criză și cele care activează cu succes.

În practica de prognozare a crizei se evidențiază două grupe de metode: formale și neformale.

Metodele formale includ metodele economico-matematice. Aici, la formarea prognozelor sunt utilizate informațiile și datele statistice, respectiv se bazează pe niște date obiective. Printre aceste metode sunt: metode de extrapolare, metode de analiză regresională, metode de programare economico-matematice etc. Aceste metode, în ansamblu, formează abordarea cantitativă de prognozare a crizei. Esența acestei abordări constă în determinarea unor mărimi normative, critice ale indicatorilor analitici sau a combinației acestora, ce caracterizează starea economico-financiară a întreprinderii. Dacă mărimile efective ale acestor indicatori depășesc mărimile normative, aceasta semnifică creșterea probabilității de apariție a crizei/falimentului la întreprindere.

Metodele neformale presupun că la elaborarea prognozelor domină intuiția, creativitatea, experiența etc., astfel acestea se bazează pe niște elemente subiective. La această grupă de metode se referă diverse metode expert, formând în ansamblu abordarea calitativă a prognozării crizei la întreprindere.

Esența abordării calitative se exprimă prin studierea de către expert a unor caracteristici anumite ale întreprinderilor care se îndreaptă spre criză și prin compararea acestora cu respectivele caracteristici ale întreprinderii analizate. Dacă întreprinderea analizată dispune de caracteristici similare, atunci expertul poate concluziona că la întreprinderea dată este o probabilitate mare de realizare a crizei sau a falimentului.

Printre cele mai cunoscute modele bazate pe aceste metode sunt: modelul Altman, modelul Taffler, modelul Beaver, modelul Conan-Holder, modelul Mervin; pentru Republica Moldova poate aplicat modelul lui Mihalachi bazat pe analiza discriminată multifactorială.

Însă, metodele menționate *supra* nu sunt lipsite de neajunsuri. Principalele dintre acestea ar fi că ele necesită un volum mare de informații, volum care nu întotdeauna poate fi obținut; pe lângă aceasta, informațiile trebuie să fie veridice, în caz contrar precizia prognozelor va fi foarte scăzută.

O altă deficiență constă în faptul că coeficienții aleși pot avea direcții dinamice diferite și astfel nu de fiecare dată permit formarea unei concluzii unanime despre modificarea stării financiare a întreprinderii.

Unii consideră că prognozarea crizei prin intermediul metodelor calitative aduce rezultate mai veridice și sigure decât utilizarea oricărei metode economico-financiare. Această poziție este argumentată prin faptul că metodele cantitative sunt concentrate pe un volum destul de îngust de informații comparativ cu cea pe care o ia în calcul analistul-expert.

Pe de altă parte, metodele expert sunt bazate pe considerații subiective ale analistului, ceea ce înseamnă că acestora le sunt caracteristice neajunsuri de ordin psihologic.

În anul 1974 s-a demonstrat experimental superioritatea abordării cantitative față de cea calitativă, lucru realizat de Edvard Altman împreună cu MacGoe. Mai târziu au fost făcute și alte comparații de acest gen, care au aratat încă o dată superioritatea metodelor economico-matematice, demonstrând un grad de precizie mai înalt în prognozarea crizei.

Cu toate acestea, trebuie de remarcat că relevanța unei sau altei metode depinde de situația concretă, și anume de: volumul și calitatea informației disponibile; profesionalismul expertului concret care efectuează prognoza, sursele financiare disponibile, starea mediului extern etc.

Deseori, rolul hotărâtor în prognozarea crizei la întreprindere îl are obiectivul previziunii, sau ce anume dorim să previzionăm.

Diferența mare între rezultatele diferitelor metode de prognozare a crizei deseori poate fi explicată prin circumstanța că, de fapt, se prognozează diferite tipuri de criză (economică, financiară, de gestiune etc.), falimentul fiind doar una din ele.

În toată lumea, falimentul este înțeles ca criză financiară, ca ultimă fază a crizei la întreprindere, situație care exprimă incapacitatea de plată a întreprinderii. În același timp, întreprinderea poate trece și prin criză economică (adică, situația în care resursele materiale ale firmei sunt utilizate ineficient). Plus la aceasta, întreprinderea poate să se afle și în criză de gestiune (adică, situația în care resursele umane sunt utilizate ineficient, ceea ce deseori exprimă și o competență joasă a conducerii întreprinderii) și așa mai departe.

Totodată, fiecare din crizele menționate poate aduce întreprinderea la „deces”. Respectiv, procesul de faliment fiind privit ca o confirmare a acestui „deces”, toate metodele de prognozare utilizate în gestiunea anticriză pot fi numite convențional metode de prognozare a falimentului. Însă, nici una din aceste metode nu poate pretinde a fi metodă universală de prognozare a crizei, tocmai din cauza că este specializată pe unul din tipurile de criză.

În acest sens, ne-am propus elaborarea unui model care ar putea fi folosit ca instrument universal în prognozarea și anticiparea crizei la întreprindere, care va fi în stare să ne ofere o viziune amplă, completă asupra crizei la întreprindere, care ne va ajuta să identificăm la timp și să înțelegem toți factorii, simptomele și cauzele care pot aduce economia întreprinderii la situația de criză. Ca rezultat, întreprinderea va avea posibilitate să reacționeze adecvat și la timpul oportun în direcția combaterii acestor influențe.

Pentru realizarea acestui obiectiv este nevoie de o abordare complexă, mult mai largă în diagnosticul crizei, bazată nu doar pe indicatorii financiari ai întreprinderii, ci și pe o serie de alți indicatori ce caracterizează factorii atât ai mediului intern al întreprinderii, cât și ai celui extern.

În acest scop, este cazul să analizăm, înainte de toate, principalele cauze care conduc la apariția crizelor la întreprinderile moldovenești, precum și factorii care stau la baza acestor cauze.

Factorii care sunt în stare să aducă întreprinderea în situația de criză pot fi împărțiți, de regulă, în două grupe: interni și externi.

Factorii externi, la rândul lor, pot fi împărțiți în 3 grupe:

a) Factorii de piață. Aici sunt analizate influențele negative asupra întreprinderii, cauzate de piețele de desfacere și de cele financiare;

b) Factorii social-economici. Aici sunt analizați doar factorii cu influențe negative asupra întreprinderii, respectiv, care sunt în stare să genereze criza la întreprindere;

c) Alți factori. Aici pot fi incluși factorii politici, dar și cei de la megalnivel.

Anume acești factori și stau deseori la originea situațiilor de criză la întreprinderile autohtone, principalii dintre care: căderea cererii, schimbările permanente ale politicii economice a statului, inflația, piețele financiare nedezvoltate, instabilitatea politică, socială etc.

Situația economiei naționale poate influența însuși modul de funcționare, precum și posibilitățile de dezvoltare a întreprinderii. Aceasta, în principal, este condiționat de faptul că guvernul poate să încerce să amelioreze starea economiei: reglementând impozitele, masa monetară, rata dobânzii etc.

În ultimii ani, destul de mult s-au pronunțat factorii politici, care înrăutățesc climatul investițional și contribuie la scurgerea capitalului din țară.

Pe lângă aceasta, factorii mediului legal, ca regularizarea slabă antimonopol, regularizarea limitată privind relațiile cu străinătatea, baza normativă nedezvoltată privind funcționarea businessului, în egală măsură pot conduce la apariția și dezvoltarea crizelor la întreprindere.

De asemenea, nu trebuie să uităm și de factorii sociali: criminalitatea și corupția, factori care în Republica Moldova au o influență majoră și care pentru multe întreprinderi pot deveni niște obstacole de netrecut în funcționarea businessului.

Posibilitățile utilizării tehnologiilor au și acestea un rol important, deoarece de ele depinde, în mare parte, eficiența cu care întreprinderea produce și vinde produsele sale, viteza de învechire a acestor produse, modul de colectare și utilizare a informațiilor și, în general, la ce realizări se pot aștepta clienții de la această întreprindere în viitor. Toate aceste lucruri influențează competitivitatea produselor și pot genera situații de criză la întreprindere.

Însă, schimbările tehnologice în producere, realizate de întreprindere cu scopul obținerii unor avantaje competitive, necesită investiții financiare însemnate; respectiv, insuficiența acestora pe o perioadă îndelungată poate să afecteze rentabilitatea întreprinderii, inclusiv în cazul introducerii nereușite a acestor tehnologii.

Nu mai puțin importante sunt și relațiile cu furnizorii și clienții. Acestea pot să influențeze esențial volumul vânzărilor întreprinderii și chiar calitatea producției fabricate.

Cu toate acestea, putem afirma că condițiile externe sunt aproape aceleași pentru toate întreprinderile. Totuși, unele întreprinderi sunt în stare să se acomodeze acestor condiții, altele nu. Pe de o parte, nu toate întreprinderile autohtone, cum arată practica, sunt în stare să concureze cu succes în condițiile economiei de piață. Chiar și dispunerea de produse competitive nu permite multora din ele să evite sau să depășească cu succes crizele.

Prin urmare, ajungem la concluzia că, de multe ori, cauzele crizelor la întreprinderile autohtone sunt ascunse, în mare parte, în interiorul acestora, deseori anume factorii interni și fac diferența între cei care vor reuși să depășească criza și cei care își vor stopa activitatea.

Putem menționa aici că tocmai ineficiența conducerii este considerată una dintre cele mai importante caracteristici care provoacă apariția crizei la întreprinderile autohtone, împiedicând funcționarea normală a acestora în condițiile economiei de piață.

Cu toate acestea, se consideră că în economiile emergente, în tranziție, așa cum este cea a Republicii Moldova, factorii interni sunt cauza doar a 1/3 din falimentele întreprinderilor, pe când 2/3 revin factorilor externi. Pentru țările cu economie de piață dezvoltată situația este diametral opusă.

În scopul elaborării modelului propus a fost făcută o sistematizare a tuturor factorilor ce influențează activitatea firmei, împărțindu-i după nivelul de apariție a acestora:

1. Factori la nivel de firmă; 2. Factori la nivel de piață; 3. Factori la nivel de mediu.

Modelul format este bazat pe principiul structurii optime a activității întreprinderii. Anume structura optimă a unui sau altui parametru al întreprinderii poate garanta stabilitatea și dezvoltarea activității acesteia. Pe când abaterea de la această structură face dificilă realizarea acestor obiective, respectiv crește pericolul de apariție a crizei la întreprindere.

Acest principiu se referă în primul rând la factorii interni la nivel de firmă, anume aici firma poate influența în mare măsură formarea unor structuri optime de care are nevoie.

Într-o măsură mai mică acest principiu se referă la factorii de piață; totuși, aici el încă poate fi aplicat. Cât privește factorii de mediu, întreprinderea nu poate influența sub nici o formă acești factori, ea poate doar să se acomodeze acestora; respectiv, la acest nivel nu se poate vorbi despre nici o structură optimă.

Prin urmare, modelul complex de prognozare și anticipare a crizei la întreprindere, numit **modelul „444”**, are următoarea formă:

$$\text{Criza} = \text{Factorii la nivel de firmă} + \text{Factorii la nivel de piață} + \text{Factorii la nivel de mediu.}$$

Tabelul 1

Factorii de criză (modelul 444)

Factorii de risc la nivel de firmă	Factorii de risc la nivel de piață	Factorii de risc la nivel de mediu
1. Structura cheltuielilor	1. Structura concurențială	1. Inflația
2. Structura capitalului	2. Structura clientelei	2. Rata dobânzii
3. Structura organizatorică și a personalului	3. Structura furnizorilor	3. Cursul valutar
4. Structura pe vârste a mijloacelor fixe și a produselor firmei	4. Structura produselor substituibile	4. Politica fiscală

Sursa: Elaborat de autor

După cum putem vedea din Tabelul 1, fiecare grupă de factori de la cele 3 niveluri include câte 4 factori. Fiecare factor, în dependență de starea lui, este apreciat cu o notă. De la nota 1, unde starea factorului este apreciată negativ, până la nota 4, unde starea factorului este apreciată pozitiv: 1 – negativ; 2 – alarmant; 3 – normal; 4 – pozitiv.

După care, în baza mediei aritmetice sau ponderate, se apreciază întreaga grupă de factori de la fiecare nivel, obținând o apreciere completă a crizei la întreprindere.

Toți factorii prezentați sunt, în esență, nimic altceva decât factori de risc; prin urmare, aprecierea fiecărui factor din model se face în baza măsurării riscului care îi corespunde.

În cele din urmă, obținem următoarea formă a modelului alcătuit:

$$\text{Criza} = \text{Riscul propriu} + \text{Riscul de piață} + \text{Riscul de mediu.}$$

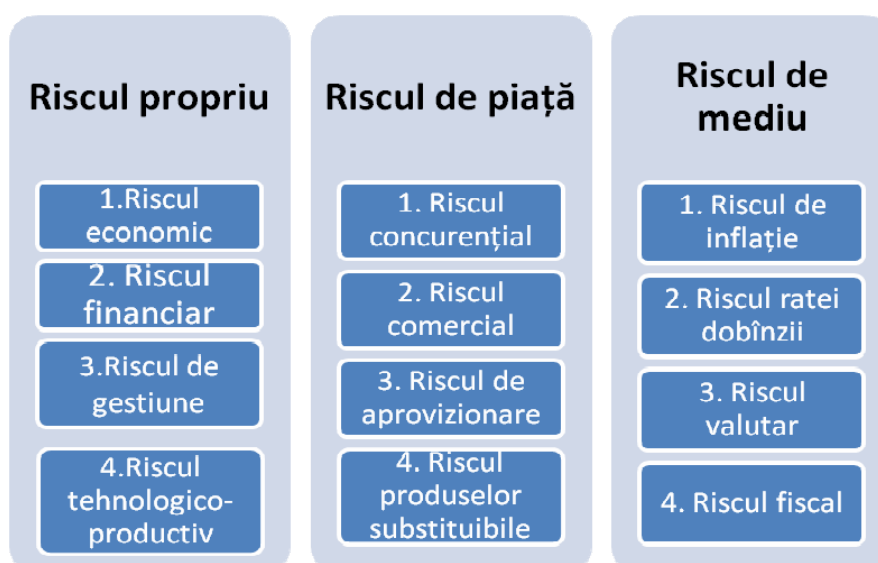

Fig.1. Modelul (444) de diagnosticare a crizei la întreprindere.

În Tabelul 2 este prezentată procedura de calcul al punctajului final, după care se determină și limitele admisibile ale acestui punctaj pentru fiecare dintre aceste stări.

Tabelul 2

Evaluarea stării de criză la întreprindere (modelul „444”)

Nivelul de apariție	Coeficientul de importanță	Nota maximă	Nota efectivă (exemplu)	Contribuția la nota finală	Nota finală
- La nivel de firmă					4
Riscul economic	0,25	4	4	1	
Riscul financiar	0,25	4	4	1	
Riscul de gestiune	0,25	4	4	1	
Riscul tehnologico-productiv	0,25	4	4	1	
- La nivel de piață					4
Concurenții	0,25	4	4	1	
Clienții	0,25	4	4	1	
Furnizorii	0,25	4	4	1	
Produce substituibile	0,25	4	4	1	
- La nivel de mediu					4
Riscul de inflație	0,25	4	4	1	
Riscul ratei dobânzii	0,25	4	4	1	
Riscul valutar	0,25	4	4	1	
Riscul fiscal	0,25	4	4	1	
În total					12

Sursa: Elaborat de autor

- Dacă suma notelor celor trei grupe de factori incluse în model depășește 10 puncte, putem concluziona că în viitorul apropiat pericolul crizei la întreprindere nu se prevede.
- Dacă suma notelor celor trei grupe de factori incluse în model este între 9 și 6, putem conchide că situația devine alarmantă, apare pericolul că în viitorul apropiat întreprinderea va ajunge în situație de criză.
- Dacă suma notelor celor trei grupe de factori incluse în model este sub 5 puncte și întreprinderea nu reacționează în nici un fel, putem afirma cu siguranță că criza la întreprindere este inevitabilă.

Prin urmare, putem concluziona că aplicarea acestui model în cadrul gestiunii situațiilor de criză la întreprindere permite identificarea crizei încă din faza incipientă a acesteia, ceea ce oferă șanse mari întreprinderii să corecteze la timpul potrivit cursul eronat al activității sale. Ca urmare, aceasta ar aduce succes în direcția evitării crizei sau cel puțin slăbirii acesteia în caz dacă evitarea este imposibilă.

Altfel spus, modelul elaborat de noi are capacitatea să ofere managementului firmei posibilitatea de a reacționa, la timpul necesar, la evenimentele care amenință sau afectează direct sau indirect rezultatele economico-financiare ale firmei, reacție care ar putea garanta securitatea economico-financiară a întreprinderii.

Importanța acestui model constă, în opinia noastră, în selectarea și sistematizarea celor mai importanți factori de risc care generează situația de criză la întreprindere. În esență, modelul dat reprezintă un sistem de analiză complexă a riscurilor întreprinderii, respectiv poate fi considerat un instrument puternic pentru diagnosticarea și previziunea crizei la întreprindere.

Bibliografie:

1. Altman E.I. Corporate financial distress. A complete quid to predicting, avoiding, a dealing with bankruptcy. - New York: Wiley Cop., 1983.
2. Argenti J. Corporate Colapse, the causes and Symptoms. - Great Britain, 1976, p.162-165.
3. Eugene F. Brigham and Michael C. Ehrhardt. Financial Management: Theory and Practice, Twelfth Edition. - USA: Thomson South-Western Inc., 2008.
4. Bărbulescu C. Diagnosticarea întreprinderilor în dificultate economică. Strategii și politici de redresare și dinamizare a activității. - București: Editura Economică.
5. Альтшулер И.Г. Стратегическое управление на основе маркетингового анализа. Инструменты, проблемы, ситуации. - Москва: Вершина, 2006.
6. Балдин К.В., Быстров О.Ф., Рукоусев А.В. Антикризисное управление: макро- и микроуровень: Учебное пособие - Москва: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2005.
7. Быков А.А., Беяцкая Т.Н. Антикризисный менеджмент: Учебное пособие для слушателей программы Master of Business Administration. - Минск: Издательский Центр БГУ, 2003.

Prezentat la 05.04.2012